

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

ЄЛІСАВЕНКО ЮРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК: 504.54:062.4 (477.44)

**ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ ДЛЯ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОМЕРЕЖІ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ**

Спеціальність 03.00.16 – екологія

Автореферат

на здобуття наукового ступення
кандидата сільськогосподарських наук

Рівне – 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Комунальному закладі вищої освіти “Вінницька академія безперервної освіти” Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор сільськогосподарських наук, професор
Мудрак Олександр Васильович
Комунальний заклад вищої освіти “Вінницька академія безперервної освіти”, завідувач кафедри екології, природничих та математичних наук

Офіційні опоненти: доктор сільськогосподарських наук, професор
Клименко Олександр Миколайович
Національний університет водного господарства та природокористування, професор кафедри менеджменту

доктор сільськогосподарських наук,
старший науковий співробітник
Ландін Володимир Петрович
Інститут проблем безпеки атомних електричних станцій
НАН України, завідувач сектору природокористування і реабілітації

Захист дисертації відбудеться “23” вересня 2021 року о 14.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 47.104.05 Національного університету водного господарства та природокористування Міністерства освіти і науки України за адресою: 33018, м. Рівне, вул. Миколи Карнаухова, 53а, навчальний корпус №7, аудиторія 752.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: 33002, м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75.

Автореферат розісланий “20” серпня 2021 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор с.-г. наук, професор

А.М. Прищеп

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним з важливих оптимізаційних аспектів переходу до збалансованого розвитку Східного Поділля є комплексне збереження біоландшафтного різноманіття і відновлення природного середовища в регіоні.

Основою комплексного збереження біоландшафтного різноманіття має стати природно-заповідний фонд (ПЗФ) регіону, а також інші природні та умовно природні території, що підлягають охороні, – об'єкти екологічної і Смарагдової мереж.

Проте сьогодні потрібно охороняти не лише окремі види рослин, грибів чи тварин, а охороняти треба цілі екосистеми й охорона має бути системною. Тому основою комплексності та системності збереження природного середовища має стати регіональна екомережа (РЕМ), до складу включені території ПЗФ та інші її структурні елементи, що підлягають охороні і збалансованому використанню та не є представлені в ПЗФ.

Над проблемою комплексної оцінки лісових ландшафтів для їх збереження і відтворення як високопродуктивних лісових екосистем для потреб ведення високоефективного лісового господарства та підтримання їх екологічних функцій в контексті збалансованого розвитку регіонів присвячені наукові праці М.М. Вересіна (1963), С.М. Стойка (1980-2000), С.А. Генсірука (1973-2002), В.І. Білоуса (1981), Н. Kubasch (1980), В.П. Толчєєва (1985), В.А. Ільїна (1986), А.Ф. Ольховського (1988-1990), М. Kminiak (1993), Т.Л. Андрієнко (2001), Я.П. Дідуха (2002), І.С. Нейка, В.Д. Ваколюка, Б.І. Філоненка (2003), Ю.Р. Шеляга-Сосонко (2004), J. Gotkiewicz, J. Кос, А. Łachacz (2005), П.М. Устименка, О.М. Корінько, С.Ю. Поповича (2004-2010), А.О. Бондара (2006), О.І. Фурдичка (2006-2018), А.П. Стадника (2006), Г.В. Бондарука, М.А. Бондарук, О.Г. Целіщева (2010), В.В. Лаврова (2006-2012), В.П. Ландіна (2010-2020), М.Х. Шершуна, О.І. Дребот (2017), І.С. Нейка (2009-2019), О.М. Клименка (2016-2018), В.П. Ворона (2017-2020), О.В. Мудрака (2010-2020) та ін.

Відаючи належне науковцям та природознавцям, які розробляли теорію і методологію вивчення лісових ландшафтів, а також практичні підходи щодо їх оптимізації, збереження і відтворення, слід зазначити, що ці питання на регіональному рівні потребують поглибленого вивчення і подальшого вдосконалення. Особливо це стосується лісових ландшафтів Східного Поділля, які зазнали інтенсивного антропогенного впливу, проте й досі є важливими об'єктами і територіями збереження біоландшафтного різноманіття. Актуальність, теоретична і практична важливість цих питань визначили вибір теми дисертаційної роботи, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”. Дисертаційне дослідження було складовою науково-дослідних тем:

1) ДП “Вінницька лісова науково-дослідна станція” Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького “Розробити рекомендації щодо формування та експлуатації лісонасінної бази в сучасних умовах на засадах популяційної та плюсової селекції” (ДР №0110U001919, 2010-2014 рр.); “Дослідити ефективність

використання лісорослинного потенціалу лісами України (рівнинна частина та гірський Крим) і розробити систему заходів щодо підвищення їх продуктивності та формування деревостанів природного походження” (ДР №0110U001923, 2010-2014 рр.); “Розробити концептуальні засади агро-лісомеліорації і степового лісорозведення та обґрунтувати зональні нормативи захисної лісистості в сучасних умовах” (ДР №0110U001927, 2010-2014 рр.);

2) кафедри екології, природничих та математичних наук “Виготовлення наукового обґрунтування на створення об’єктів і територій природно-заповідного фонду м. Бар в контексті оптимізації генерального плану територіальної громади” (договір № 57 від 2.03.2016, термін виконання 2016 р.); “Функціональне зонування орнітологічного заказника місцевого значення “Барський” в межах однойменної територіальної громади” (ДРН №0118U003780, термін виконання 2017 р.); “Виготовлення науково-технічної роботи на створення об’єктів і територій природно-заповідного фонду в контексті стратегії сталого розвитку Зозулинецької територіальної громади” (ДРН №0120U104938, термін виконання 2020 р.), які входять до науково-тематичного плану КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження – на основі функціонально-просторового аналізу оптимізації стану і ролі лісових ландшафтів Східного Поділля подати наукове обґрунтування збільшення кількісного показника репрезентативності лісових екосистем в структурі екомережі для реалізації стратегії збалансованого розвитку регіону.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі завдання:

- провести історико-краєзнавчий аналіз проблематики вивчення лісових ландшафтів в умовах Східного Поділля;
- проаналізувати структурні елементи регіональної екомережі, виділивши основні проблеми її реалізації;
- здійснити функціонально-просторовий аналіз оптимізації стану і ролі лісових ландшафтів Східного Поділля в структурі екомережі для реалізації стратегії збалансованого розвитку регіону;
- на основі розроблених критеріїв дослідити лісові ландшафти Східного Поділля з метою виділення генетичних резерватів і плюсових насаджень для включення їх до структурних елементів регіональної екомережі;
- на основі проведених досліджень запропонувати створення лісових об’єктів природно-заповідного фонду та виділити лісовий вододільний екокоридор в структурі регіональної екомережі;
- запропонувати функціонально-просторову оптимізацію лісових ландшафтів екомережі Східного Поділля в контексті реалізації цілей збалансованого розвитку регіону.

Об’єкт дослідження – процеси впливу чинників середовища на особливості функціонально-просторової оптимізації лісових ландшафтів Східного Поділля в контексті вдосконалення регіональної екомережі.

Предмет дослідження – лісові ландшафти Східного Поділля, їх функціонально-просторова оптимізація, паспортизація, моніторинг, аудит і менеджмент як структурних елементів регіональної екомережі для цілей збалансованого природокористування.

Методи дослідження. Дисертаційні дослідження проводилися з використанням таких методів: камеральні (визначення таксономічно-типологічного, біоморфологічного, еколого-ценотичного фіторізноманіття лісових екосистем на основі лісотипологічного районування); комплексні, системні, ретроспективні і порівняльні аналізи (для виявлення причинно-наслідкових зв'язків щодо антропогенної трансформації лісових екосистем, їх видового складу); міждисциплінарний (для науково-методичного аналізу щодо виділення лісових генетичних резерватів і плюсових насаджень як структурних елементів регіональної екомережі); детально-маршрутні (виявлення впливу негативних чинників на лісові екосистеми); польові (вивчення впливу різних чинників на функціонування лісових генетичних резерватів і плюсових насаджень); лабораторні (для визначення показників стану і продуктивності лісових екосистем), математичні (для обробки отриманих даних); статистичні (встановлення на основі регресійного, дисперсійного, кореляційного аналізів достовірності отриманих результатів, функціональних залежностей між різними чинниками і процесами); ключових ділянок; картографічні (створення картосхем); моніторингу.

Окрім зазначених також були використані: історичний, літературний, прогнозний та порівняльний методи з елементами ландшафтного, екологічного та конструктивного підходів.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що в роботі в умовах Східного Поділля:

Вперше:

- сформовано повидільну базу досліджуваних лісових ландшафтів Східного Поділля;
- отримано нові дані щодо екологічного стану досліджуваних лісових ландшафтів;
- визначено наявність корінних природних лісових ландшафтів в екологічних умовах Східного Поділля;
- визначено особливо цінні для збереження лісові генетичні резервати і плюсові насадження в умовах Східного Поділля, які необхідно взяти під заповідання.

Набуло подальшого розвитку:

- питання інвентаризації та збереження корінних природних лісових ландшафтів в умовах Східного Поділля;
- проблема формування функціонально-просторової мережі оптимізації цінних лісових ландшафтів як перспективних заповідних об'єктів та структурних елементів регіональної екомережі (РЕМ).

Удосконалено:

- критерії виділення лісових ландшафтів в структурі РЕМ;
- функціонально-просторову оптимізацію лісових ландшафтів Східного Поділля як структурних елементів РЕМ.

Практичне значення отриманих результатів. Проведені дослідження мають важливе практичне значення для збалансованого розвитку Східного Поділля. Результати досліджень знайшли практичне застосування при

виконанні: “Регіональної програми охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на 2013–2018 рр.”, “Регіональної програми охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на 2019–2023 рр.”, “Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2017–2020 рр.”, “Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на 2015–2020 рр.”, “Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на 2021–2027 рр.”, “Обласної програма досягнення оптимального рівня лісистості у Вінницькій області на 2012–2025 рр.”, “Обласної програми розвитку лісового і мисливського господарства в лісах, які надані в постійне користування Вінницькому обласному комунальному спеціалізованому лісгосподарському підприємству (ВОКСЛГП) “Віноблагроліс”, підвищення лісистості і озеленення населених пунктів області та використання об’єктів тваринного світу у культурно-освітніх та виховних цілях на 2017–2021 рр.”, “Комплексної цільової програми розвитку водного господарства Вінницької області на період до 2021 р.” та підготовки “Екологічного паспорту Вінницької області за 2020 рік” Вінницького обласного управління лісового та мисливського господарства, Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального економічного розвитку Вінницької ОДА, Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької ОДА, Управління розвитку територій та інфраструктури Вінницької ОДА, Державної екологічної інспекції у Вінницькій області, що засвідчено відповідними довідками впровадження.

Матеріали дослідження використано в таких освітніх дисциплінах “Збереження і відтворення біорізноманіття”, “Стратегія сталого розвитку”, “Збалансоване природокористування”, “Екологічна паспортизація”, “Управління в природоохоронній діяльності” в КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти” при підготовці студентів СВО “магістр” спеціальності 101 “Екологія” та дисципліни “Заповідна справи” у Вінницькому національному аграрному університеті для підготовки студентів спеціальності 101 “Екологія”, 205 “Лісове господарство”, 206 “Садово-паркове господарство”, що засвідчено відповідними актами впровадження.

Особистий внесок здобувача. Вибір теми, формулювання мети, основних завдань досліджень, збір і аналіз фактичного матеріалу, інтерпретація отриманих результатів та формулювання висновків зроблені автором дисертаційної роботи особисто за методичного консультування наукового керівника. Усі наукові результати, викладені у дисертації та винесені на захист, є його науковим доробком. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використовуються лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень здобувача. Конкретний внесок здобувача у проведенні досліджень лісових ландшафтів показано і у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження доповідалися на наступних конференціях:

- *міжнародних*: “II – Всеукраїнський з’їзд екологів з міжнародною участю” (Вінниця, 2009); “Екологічна безпека держави” (Київ, 2010); “Леса Евразии – Подмосковные вечера” (Москва, 2010); “Інтродукція рослин, збереження та збагачення біорізноманіття в ботанічних садах і дендропарках”

(Київ, 2010); “Міжнародний екологічний форум “Довкілля 2010”” (Київ, 2010); “Экологическая безопасность и устойчивое развитие территорий” (Чебоксари, 2010); “Міжнародний екологічний форум “Довкілля 2011”” (Київ, 2011); “Леса России в XXI веке” (Санкт-Петербург, 2011); “III-й Всеукраїнський з’їзд екологів з міжнародною участю” (Вінниця, 2011); “Научно-технические проблемы водохозяйственного и энергетического комплекса в современных условиях Беларуси” (Брест, 2011); “Лісове і садово-паркове господарство XXI сторіччя: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення” (Київ, 2014); “Europa wielkich szans - zrownowazony rozwoj Polski szansa dla Europy” (Warszawa, 2015); “Проблеми розвитку лісової таксації, лісовпорядкування та інвентаризації лісів” (Київ, 2018); “Сучасний стан і перспективи розвитку ландшафтної архітектури, садовопаркового господарства, урбоєкології та фітомеліорації” (Львів, 2019); “VinSmartEco” (Вінниця, 2019); “VinSmartEco” (Вінниця, 2021);

- *вітчизняних*: “Сучасні проблеми екології та геотехнологій” (Житомир, 2010); “Перспективи розвитку лісового та садово-паркового господарства” (Умань, 2010); “Екологія – шляхи гармонізації відносин природи і суспільства” (Умань, 2010); “Культурний ландшафт: теорія і практика” (Вінниця, 2010); “Сучасні проблеми збалансованого природокористування” (Кам’янець-Подільський, 2010); “Сучасні проблеми екології та геотехнологій” (Житомир, 2011); “Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів” (Донецьк, 2011); “Сучасні екологічні проблеми України” (Вінниця, 2011); “Природозаповідання як основна форма збереження біорізноманіття” (Кременець, 2012); “Актуальні питання розвитку біології та екології” (Вінниця, 2016); “Ліс, наука, молодь” (Житомир, 2016); “Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонного Придністров’я” (Чернівці, 2017); “Захист навколишнього середовища. Збалансоване природокористування” (Львів, 2018); “Ліс, наука, молодь” (Житомир, 2018).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 67 праць. З них: 1 – монографія у співавторстві, 27 – наукових статей в періодичних виданнях України, зокрема 25 - у фахових виданнях Атестаційної колегії МОН України (в т.ч. 1 у виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз, 6 у закордонних наукових виданнях (Білорусь, Молдова)); 33 – тези за матеріалами вітчизняних та міжнародних конференцій.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, 4 розділів, висновків і рекомендацій, списку використаних джерел та додатків (64 сторінки). Роботу викладено на 281 сторінці комп’ютерного тексту, з яких 180 сторінок основний текст. Вона проілюстрована 25 таблицями, 18 рисунками. Список використаних джерел включає 234 найменування, з яких 31 – латиниця.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, основні завдання, предмет, об’єкт і методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів, наведені дані щодо особистого внеску здобувача та апробації результатів досліджень.

У **першому розділі “Теоретичні основи дослідження оптимізації лісових ландшафтів Східного Поділля”** проведено аналіз літературних джерел вітчизняних і закордонних вчених стосовно обраної теми дослідження. На основі опрацьованих інформаційних джерел, виділено періодизацію дослідження та охорони лісових ландшафтів на території Східного Поділля і

встановлено, що процес комплексної охорони лісових ландшафтів регіону було розпочато лише з 90-х років ХХ ст. Лісові генетичні резервати та плюсові насадження в умовах Східного Поділля були відібрані в 80-х рр. ХХ ст. і досі використовуються як лісогосподарські об'єкти, що свідчить про необхідність змін концепції збереження біотичного різноманіття шляхом внесення їх в структуру ПЗФ. Низький рівень ПЗФ регіону та мала кількість відібраних лісів високої природоохоронної цінності унеможливають формування дієвої та невиснажливої РЕМ в умовах Східного Поділля.

У другому розділі “Об’єкт, умови і методики дослідження” подано фізико-географічне положення, кліматичні і гідрографічні умови, геологічну будову, рельєф, ґрунтовий покрив, рослинний і тваринний світ регіону. Східне Поділля розташоване у перехідній лісостеповій зоні, що межує із степовою зоною на півдні. Територія сформувалася в умовах рівнинного рельєфу і помірного клімату з жарким літом (середня температура липня $-20+22^{\circ}\text{C}$, річна кількість опадів 350-550 мм). Основний фон регіону складають ландшафти височин та їх схилів з ярами і балками, врізаними у крейдові породи. Широкохвилясті або увалисто-балкові вододільні рівнини розчленовані порівняно неглибокими широкорозгалуженими балками з похилими схилами. Ширина балок змінюється від 50 до 600 м, довжина - від 3 до 9 км, крутість схилів не перевищує 15° , рідше збільшується до 35° , глибина тальвегів балок досягає 60 м, частіше вона складає 15-10 м. Для південної частини території характерні загальний ухил з півночі на південь і зменшення висот з 250 до 175 м. Північній частині властиві сірі лісові ґрунти, південній – чорноземи. Ліси листяні, переважно дубові, місцями соснові, степ – лучний або різнотравний.

Для досягнення поставленої мети було сформовано методологічну блок-схему досліджень (рис. 1).

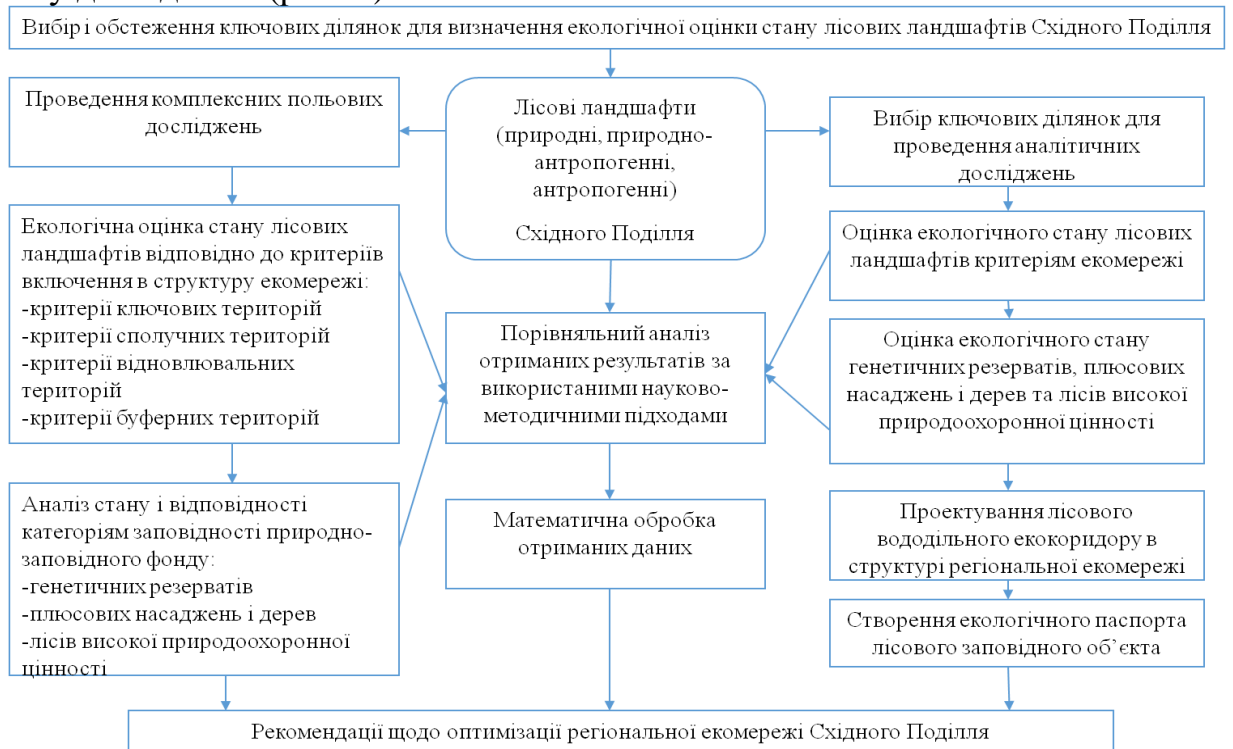

Рис. 1. Методологічна блок-схема досліджень

Для оцінки і обробки результатів досліджень нами були використані методи статистичної обробки даних з використанням програмних продуктів Microsoft Excel.

Третій розділ “Еколого-лісівнича оцінка стану лісових ландшафтів Східного Поділля для удосконалення структури регіональної екомережі” містить дані оцінки стану лісових ландшафтів регіону в тому числі об’єкти лісового ПЗФ, лісові генетичні резервати, плюсові насадження і плюсові дерева та ліси високої природоохоронної цінності. Визначено, що рівень заповідності території регіону є критичним і складає 2,27% від його загальної площі (рис. 2).

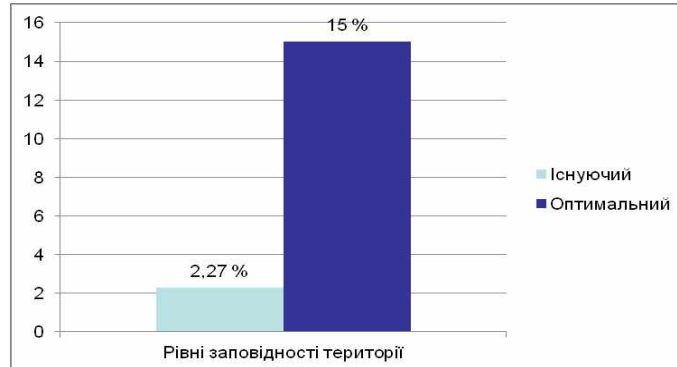

Рис. 2. Рівень заповідності Східного Поділля

Динаміка формування ПЗФ Східного Поділля представлена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка природно-заповідного фонду Східного Поділля

Роки	1927	1978	1986	1989	1996	2000	2005	2021
Кількість об’єктів	1	135	320	320	325	339	338	424
Площа, га	2,7	4714	8907	9193,2	18600	20624,7	23841,3	59797,1
% заповідності	0,001	0,17	0,35	0,4	0,7	0,78	0,89	2,27

На основі аналізу ПЗФ регіону встановлено, що в розрізі адміністративних одиниць заповідність території сягає від 0,02% до 9% (рис. 3).

Основні користувачі державного лісового фонду на території регіону є 11 лісових господарств, що підпорядковуються Вінницькому обласному управлінню лісового та мисливського господарства (ОУЛМГ) (табл. 2).

Таблиця 2 - Категорії лісових земель в розрізі підприємств Вінницького ОУЛМГ

Лісове господарство/ Лісомисливське господарство (ЛГ/ЛМГ)	Категорії земель						
	Площа земель лісового фонду, га	Із них вкриті лісовою рослинністю, га	В т.ч. лісових культур, га	ПЗФ, га	Мисливські угіддя, га	Загальний запас, тис. м ³	Середній вік насаджень (років)
Бершадське ЛГ	15188	14389	9058	2082	25462	3407	69
Вінницьке ЛГ	24789	22776	15357	1424,6	11100	5685,29	66
Гайсинське ЛГ	19427	18221	13435	530	15322	4512	59
Дашівське ЛМГ	5703	5441	750	116	55514	1202	45
Жмеринське ЛГ	18116	16995	13439	52,37	16,1	3986	61
Іллінецьке ЛГ	17300	16228	11956	563	6700	3911	45
Крижопільське ЛГ	19228	18095	11525	1088	18559	3807	68
Могилів-Подільське ЛГ	31256	28784	22913	2654	22849	5705,1	54
Тульчинське ЛМГ	23286	22036	16412	1205	53750	5397	66
Хмільницьке ЛГ	21103	19590	15200	479	17723	4240	58
Чечельницьке ЛГ	16518	15773	6529	4807	15328	3633	82
Разом	211914	198328	136574	15000,97	242323,1	45485,39	62

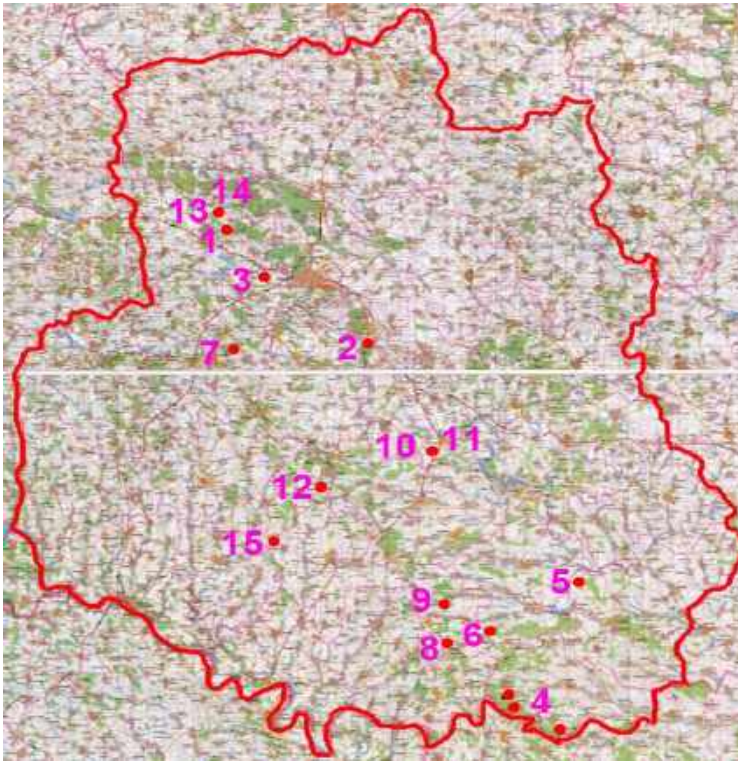
Згідно таблиці 2 в структурі лісових господарств регіону частка об'єктів ПЗФ є нерівномірною і недостатньою в кількісному відношенні. Найбільша частка ПЗФ спостерігається на території Чечельницького ЛГ (4087 га або 29,1%), найменша на території Жмеринського ЛГ (52,37 га або 0,3%). Середній показник заповідності лісів в розрізі підприємств Вінницького ОУЛМГ складає 7,5%, проте згідно даних державного агентства лісових ресурсів України оптимальний показник заповідності в межах лісових господарств повинен складати не менше ніж 15% від загальної площі лісових насаджень.

На момент відбору лісових генетичних резерватів в умовах Східного Поділля питання про збереження біотичного різноманіття деревних порід тоді не стояло першочергово перед лісовим виробництвом. Лісові генетичні резервати відібрані у домінуючих лісових екосистемах переважно дібровного типу, що є типовими для регіону і зберігають генофонд корінних деревних порід. Лісові генетичні резервати є відібрані в 9-ти лісових господарствах регіону і розташовані вони з північного заходу на південний схід (рис. 4), а плюсові насадження в 3-х господарствах (рис. 5).

Основними показниками сучасного стану генетичних резерватів і плюсових насаджень є продуктивність насаджень та участь цільової породи у складі насадження. Дані щодо оцінки стану лісових генетичних резерватів регіону приведені у таблиці 3.

Аналіз таксаційних матеріалів закладених тимчасових пробних площ у генетичних резерватах та плюсових насадженнях показав, що суттєвих змін у складі і продуктивності насаджень за останні 30 років не було. Виявлені лише закономірні тенденції зростання середньої висоти та діаметру насаджень.

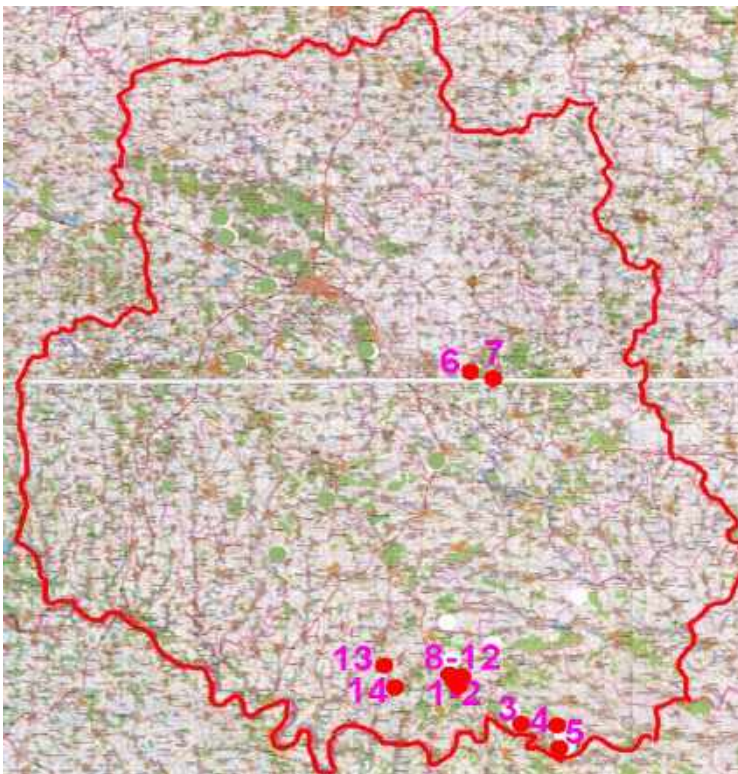

Легенда до рисунка

- 1 - "Вінницький" (площа 20 га)
- 2 - "Вороновицький" (площа 54 га)
- 3 - "Прибузький" (площа 135,1 га)
- 4 - "Бритавський" (площа 186,1 га)
- 5 - "Сумівський" (площа 3,7 га)
- 6 - "Цибулівський" (площа 204 га)
- 7 - "Жмеринський" (площа 194,5 га)
- 8 - "Рудницький" (площа 106,4 га)
- 9 - "Брацлавський-1" (площа 20,5 га)
- 10 - "Брацлавський-2" (площа 9,5 га)
- 11 - "Брацлавський-3" (площа 137,9 га)
- 12 - "Шпиківський" (площа 72,9 га)
- 13 - "Літинський-1" (площа 37,4 га)
- 14 - "Літинський-2" (площа 94,2 га)
- 15 - "Моївський" (площа 9,1 га)

(загальна кількість – 15 штук, площею 1 1285,3 га)

Рис. 4. Розташування генетичних резерватів на картосхемі Східного Поділля

Легенда до рисунка

- 1 - "Заболотнянське-1" (площа 57,1 га)
- 2 - "Заболотнянське-2" (площа 19 га)
- 3 - "Бритавське" (площа 2,5 га)
- 4 - "Червоно-Греблянське-1" (площа 44 га)
- 5 - "Червоно-Греблянське-2" (площа 64 га)
- 6 - "Немпрівське-1" (площа 12,7 га)
- 7 - "Немпрівське-2" (площа 8 га)
- 8 - "Заболотнянське-3" (площа 31,5 га)
- 9 - "Заболотнянське-4" (площа 40,6 га)
- 10 - "Заболотнянське-5" (площа 49,4 га)
- 11 - "Заболотнянське-6" (площа 39,2 га)
- 12 - "Заболотнянське-7" (площа 70,8 га)
- 13 - "Рудницьке-1" (площа 37,5 га)
- 14 - "Рудницьке-2" (площа 54 га)

(загальна кількість – 14 штук, площею 530,3 га)

Рис. 5. Розташування плюсових насаджень на картосхемі Східного Поділля

Всі обстежені лісові генетичні резервати відповідають своєму статусу і є високопродуктивними насадженнями. Найбільш високопродуктивними є генетичні резервати ДП "Вінницьке ЛГ", Прибузьке лісництво, ДП "Жмеринське ЛГ", Жмеринське лісництво, ДП "Тульчинське ЛМГ", Брацлавське лісництво.

Дані щодо оцінки стану плюсових насаджень регіону подані у таблиці 4.

Таблиця 3 – Таксаційні показники лісових генетичних резерватів

№	Площа, га	Склад насадження	Вік, років	Діаметр, см	Висота, м	Бонітет	Повнота	Тип ЛРУ	Запас, м ³
<i>Вінницьке ЛГ, Вінницьке лісництво</i>									
1	20,0	7Д32Я31Г3+ЛПД	95	42	28	1	0,71	D ₂	341
<i>Вінницьке ЛГ, Вороновицьке лісництво</i>									
2	54,0	6Д31Г31Я31КЛГ1ЛПД	110	43	28,5	1	0,83	D ₂	508
<i>Вінницьке ЛГ, Прибузьке лісництво</i>									
3	135,1	10Д3+Г3+С3+ЛПД	120	36	28	2	0,61	D ₂	350
<i>Чечельницьке ЛГ, Бритавське лісництво</i>									
4	186,1	5Д32ДС2ЯС1Г+БК	120	42	28	2	0,78	D ₂	430
<i>Бершадське ЛГ, Сумівське лісництво</i>									
5	3,7	6Д32Я31Г31ЛПД	130	56	32	1	0,82	D ₂	538
<i>Бершадське ЛГ, Цибулівське лісництво</i>									
6	204,0	3Д31ДС2Я32ЛПД2Г3	120	48	26,5	2	0,75	D ₂	365
<i>Жмеринське ЛГ, Жмеринське лісництво</i>									
7	194,5	8Д32Г3+ЛПД	130	44	28	2	0,72	D ₂	404
<i>Крижопільське ЛГ, Рудницьке лісництво</i>									
8	106,4	4ДС2Д33Г31Я3	110	48	27,0	2	0,86	D ₂	429
<i>Тульчинське ЛМГ, Брацлавське лісництво</i>									
9	20,5	8Д32Г3+ЛПД	100	46	26	2	0,93	D ₂	484
10	9,5	9Д31Г3+ДС	65	28	26	1a	0,96	D ₂	434
11	137,9	8Д32Г3+БК	110	36	28	2	0,74	D ₂	394
<i>Шпиківське лісництво</i>									
12	72,9	2Д33Я34Г31ЛПД	110	44	28	1	0,52	D ₂	270
<i>Хмельницьке ЛГ, Літинське лісництво</i>									
13	37,4	5Д33Г31ЛПД1КЛЯ	105	52	28	1	0,43	D ₂	236
14	94,2	3Д37ЛПД+КЛГ	105	48	28	1a	0,79	D ₂	488
<i>Могилів-Подільське ЛГ, Моївське лісництво</i>									
15	9,1	8Д31Г31ЧШ	85	36	23,0	2	0,96	D ₂	385

Сьогодні гостро стоїть питання комплексного збереження біотичного і ландшафтного різноманіття, тому лісовим генетичним резерватам Східного Поділля відводиться провідне місце у вирішенні цієї проблеми. Наразі потрібно звернути увагу на лісові генетичні резервати як на об'єкти збереження біорізноманіття деревних порід та як важливих складових аборигенних лісових ландшафтів і надати їм заповідний режим. Тепер треба детально і комплексно досліджувати стан лісових генетичних резерватів для прогнозування їх динаміки стану і життєздатності та резистентності з метою включення до об'єктів ПЗФ Східного Поділля та структурних елементів РЕМ.

Проаналізувавши таксаційні описи лісових господарств Вінницького ОУЛМГ згідно критеріїв відбору лісів високої природоохоронної цінності (особливо цінні для збереження ліси і репрезентативні ділянки) та провівши натурні обстеження було відібрано ряд лісових ділянок, які відповідають корінним типам лісу і є типовими репрезентативними, де необхідно зберігати природні лісові екосистеми (табл. 5).

Таблиця 4 – Таксаційні показники плюсових насаджень

№	Площа, га	Склад насадження	Вік, років	Діаметр, см	Висота, м	Бонітет	Повнота	Тип ЛРУ	Запас, м ³
<i>Крижопільське ЛГ, Заболотнянське лісництво</i>									
1	57,1	8Д32ЛПД+КЛГ	120	44	28	2	0,72	D ₂	310
2	19,0	9Д31ЯЗ+ГЗ+ЧШ	110	44	27	2	0,71	D ₂	306
<i>Чечельницьке ЛГ, Бритавське лісництво</i>									
3	2,5	8Д32ГЗ+ЯЗ+ЛПД	130	48	27	2	0,72	D ₂	330
<i>Чечельницьке ЛГ, Червоно-Греблянське лісництво</i>									
4	44,0	5Д34ЯЗ1ГЗ+КЛП+ЛПД	130	40	25	2	0,70	D ₂	300
5	64,0	6Д33ЯЗ1ГЗ+ЛПД	130	40	26	2	0,70	D ₂	310
<i>Іллінецьке ЛГ, Немирівське лісництво</i>									
6	12,7	9Д31ГЗ+ЛПД+КЛП	120	44	31	1	0,70	D ₂	390
7	8,0	10ДЗ+СЗ+КЛГ+ГЗ	121	44	31	1	0,70	D ₂	440
<i>Крижопільське ЛГ, Заболотнянське лісництво</i>									
8	31,5	8Д32ЛПД+КЛГ	120	44	28	2	0,72	D ₂	310
9	40,6	9Д31ЯЗ+ГЗ+ЧШ	110	44	27	2	0,71	D ₂	305
10	49,4	3Д33ЯЗ2Г32ЛПД	110	44	27	2	0,60	D ₂	280
11	39,2	5Д32ЯЗ2Г31ЛПД	60	26	21	1	0,60	D ₂	210
12	70,8	5Д33ЯЗ1Г31ЛПД	110	36	26	2	0,60	D ₂	270
<i>Крижопільське ЛГ, Рудницьке лісництво</i>									
13	37,5	8Д31Г31ЯЗ+ЛПД+КЛГ	115	40	28	2	0,80	D ₂	340
14	54,0	5ЯЗ2Д33ГЗ	105	42	30	1	0,70	D ₂	350

Таблиця 5 – Типові репрезентативні лісові ділянки Вінницького ОУЛМГ (га)

Лісове господарство	Наявність корінних природних деревостанів	Наявність генетичних резерватів	Наявність плюсових насаджень	Наявність плюсових дерев, шт	Наявність вікових дерев	Наявність реліктових та ендемічних рослин	Наявність деревних порід, які не підлягають рубанню	Наявність деревних порід, які мають спеціальне господарське значення	Наявність штучних високопродуктивних насаджень	Всього по ОУЛМГ
Бершадське	395,2	219,2	-	3	16,1	9,9	9,6	-	302,2	955,2
Вінницьке	1055,0	209,1	-	20	24,0	-	25,6	17,7	3,0	1354,4
Гайсинське	759,4	-	-	3	-	7,6	3,4	1,5	165,6	940,5
Дашівське	-	-	-	2	20,4	-	0,3	2,7	-	25,4
Жмеринське	11,6	194,5	-	9	3,5	4,5	3,5	1,4	32,8	260,8
Іллінецьке	-	-	20,7	6	1,2	14,5	4,1	-	-	46,5
Крижопільське	1091,4	106,0	399,1	29	12,9	4,8	72,2	-	-	1715,4
Могилів-Подільське	798,5	9,1	-	-	23,5	16,4	3,8	53,6	79,2	984,1
Тулчинське	-	247,6	-	36	4,5	5,5	0,8	16,5	-	310,9
Хмільницьке	-	132,3	-	-	-	12,2	-	8,3	-	152,8
Чечельницьке	2878,4	185,6	110,6	24	-	-	5,7	-	-	3204,3
Всього	6989,5	1303,4	530,4	132	106,1	75,4	129,0	101,7	582,8	9950,3

Згідно таблиці 5 в умовах лісових підприємств Вінницького ОУЛМГ зосереджено репрезентативні лісові ділянки на загальній площі 9950,3 га.

Подальший аналіз таксаційних описів лісових господарств та натурні обстеження дали можливість відібрати ряд інших лісових екосистем, які мають високу природоохоронну цінність, де потрібно охороняти не лише флору або дендрофлору, а й інші об'єкти живої та неживої природи (табл. 6).

Таблиця 6 – Лісові ділянки Вінницького ОУЛМГ, де наявні вразливі екосистеми

Лісове господарство	Наявність відтворювальних ділянок мисливських тварин	Наявність місць гніздування птахів	Наявність мурашників	Наявність боліт	Наявність питних джерел	Наявність рік та струмків	Наявність ділянок із виходом на поверхню кам'яних порід	Всього по ОУЛМГ
Бершадське	1148,3	-	411,4	0,6	9,6	0,9	-	1570,8
Вінницьке	-	-	679,1	407,2	10,4	7,8	56,4	1160,9
Гайсинське	-	0,3	150,3	11,7	0,3	1,0	5,9	169,5
Дашівське	41,0	-	-	3,5	-	2,8	1,5	48,8
Жмеринське	974,6	-	57,8	85,0	20,0	0,2	-	1137,6
Іллінецьке	6,6	-	203,3	113,5	14,4	4,3	-	342,1
Крижопільське	-	-	78,1	27,3	50,1	0,9	130,2	286,6
Могилів-Подільське	-	-	51,4	36,0	94,9	12,4	363,6	558,3
Тульчинське	-	-	119,3	30,1	25,1	-	26,7	201,2
Хмільницьке	-	-	360,2	225,9	5,8	4,1	45,0	641,0
Чечельницьке	-	-	61,2	4,8	27,2	-	-	93,2
Всього	2170,5	0,3	2172,1	945,6	257,8	34,4	629,3	6210,0

Згідно таблиці 6 в лісовому фонді підприємств Вінницького ОУЛМГ є наявні лісові ділянки з вразливими екосистемами на загальній площі 6210,0 га. Відповідні лісові ділянки мають високу природоохоронну цінність і можуть бути представлені в перспективних об'єктах ПЗФ різних категорій заповідності. Особливу цінність мають природні ліси, генетичні резервати і плюсові насадження регіону, що представляють найбільш типові аборигенні типи лісу, які в умовах Східного Поділля є найменш антропогенно порушеними. Вони можуть бути представлені в категоріях заповідності від пам'ятки природи до заказника, або стати заповідними зонами в національних природних парках (НПП) і регіональних ландшафтних парках (РЛП). Отже, площу заповідних територій ПЗФ Східного Поділля можна збільшити на 16 160,3 га (27%).

У четвертому розділі **“Функціонально-просторовий аналіз лісових ландшафтів в структурі регіональної екомережі”** проаналізовано структуру РЕМ Східного Поділля і встановлено функціональну приналежність обстежених лісових ландшафтів в її структурі. Проаналізувавши таксаційні показники досліджених лісових ландшафтів корінному типу лісу нами проведено класифікацію обстежених лісових ділянок щодо їх відповідності структурним компонентам РЕМ (на прикладі лісового генетичного резервату ДП “Вінницьке ЛГ” Прибузьке лісництво (табл. 7).

Таблиця 7 – Таксаційна характеристика досліджуваного генетичного резервату в умовах ДП “Вінницьке ЛГ” Прибузьке лісництво

Кв./вид.	Площа, га	Характеристика деревостану	Вік, років	Бонітет	Повнота	Запас, м ³	Відповідність структурному елементу РЕМ
12/5	56,0	10Дз+Гз	115	2	0,6	320	Ключова територія
12/9	2,8	8Дз2Гз+Лпд	115	2	0,6	270	Ключова територія
12/10	3,7	9Дз1Гз	115	2	0,6	300	Ключова територія
13/8	0,5	10Сз+Мде	116	1	0,4	280	Сполучна територія
13/10	0,6	7Мде2Сз1Яле	116	1	0,5	330	Сполучна територія
13/11	58,2	10Дз+Гз+Сз+Лпд	120	2	0,6	290	Ключова територія
13/12	11,0	8Дз2Гз	130	2	0,6	250	Ключова територія
13/13	2,3	5Сз3Мде2Яле+Дз	116	1	0,5	350	Відновлювальна територія
Загальна площа резервату становить 135,1 га, де на частку дуба припадає 131,7 га							

Функціональне зонування лісових ділянок обстеженого лісового генетичного резервату представлено на рисунку 6.

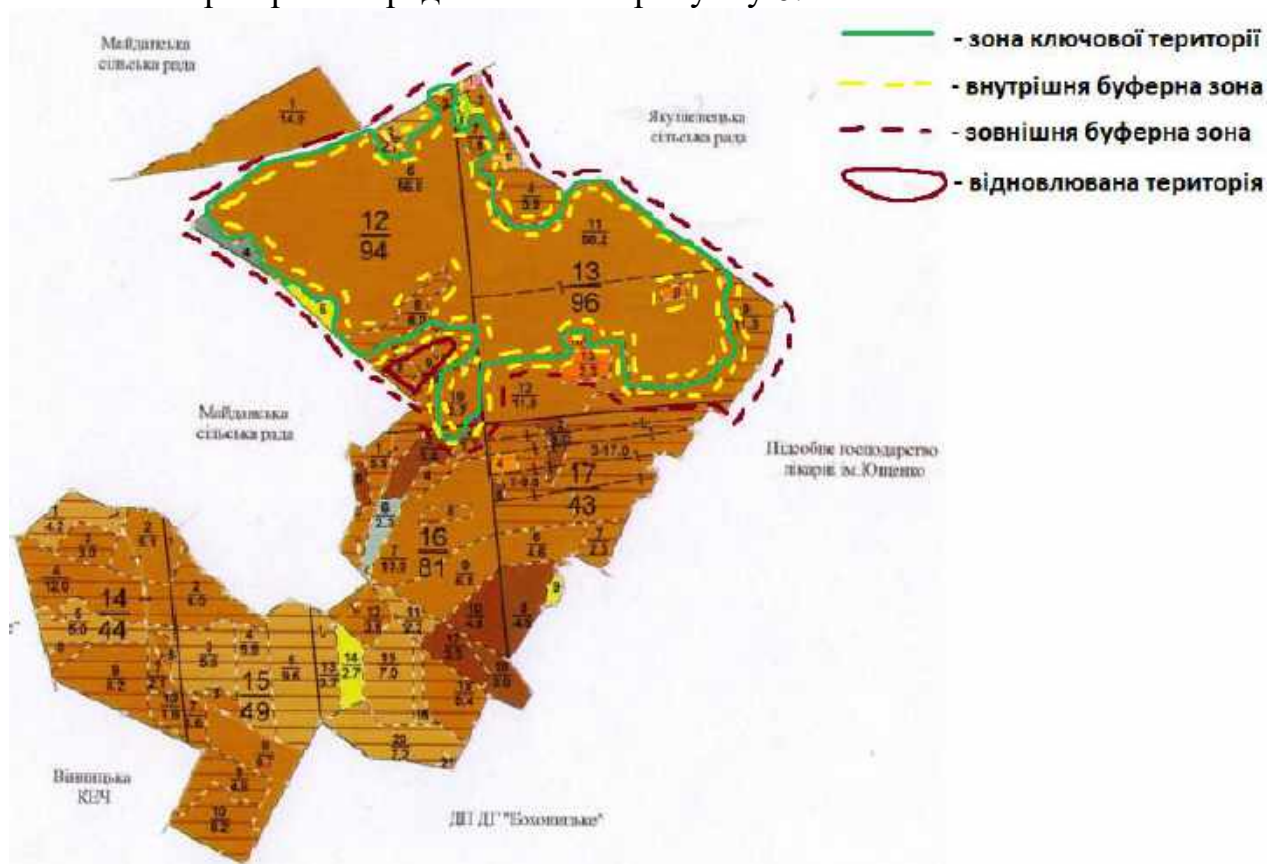

Рис. 6. Функціональне зонування лісового генетичного резервату як перспективного заповідного об'єкта

Запропонований генетичний резерват ми проектуємо в структурі ПЗФ як перспективний лісовий заказник загальнодержавного значення “Якушинецька Березіна”, загальною площею 135,1 га.

Крім створення нових перспективних заповідних об'єктів, ми пропонуємо виділити лісовий вододільний екокоридор (довжиною 196 км, шириною 1-4 км, площею 80 144 га) в структурі РЕМ (рис. 7).

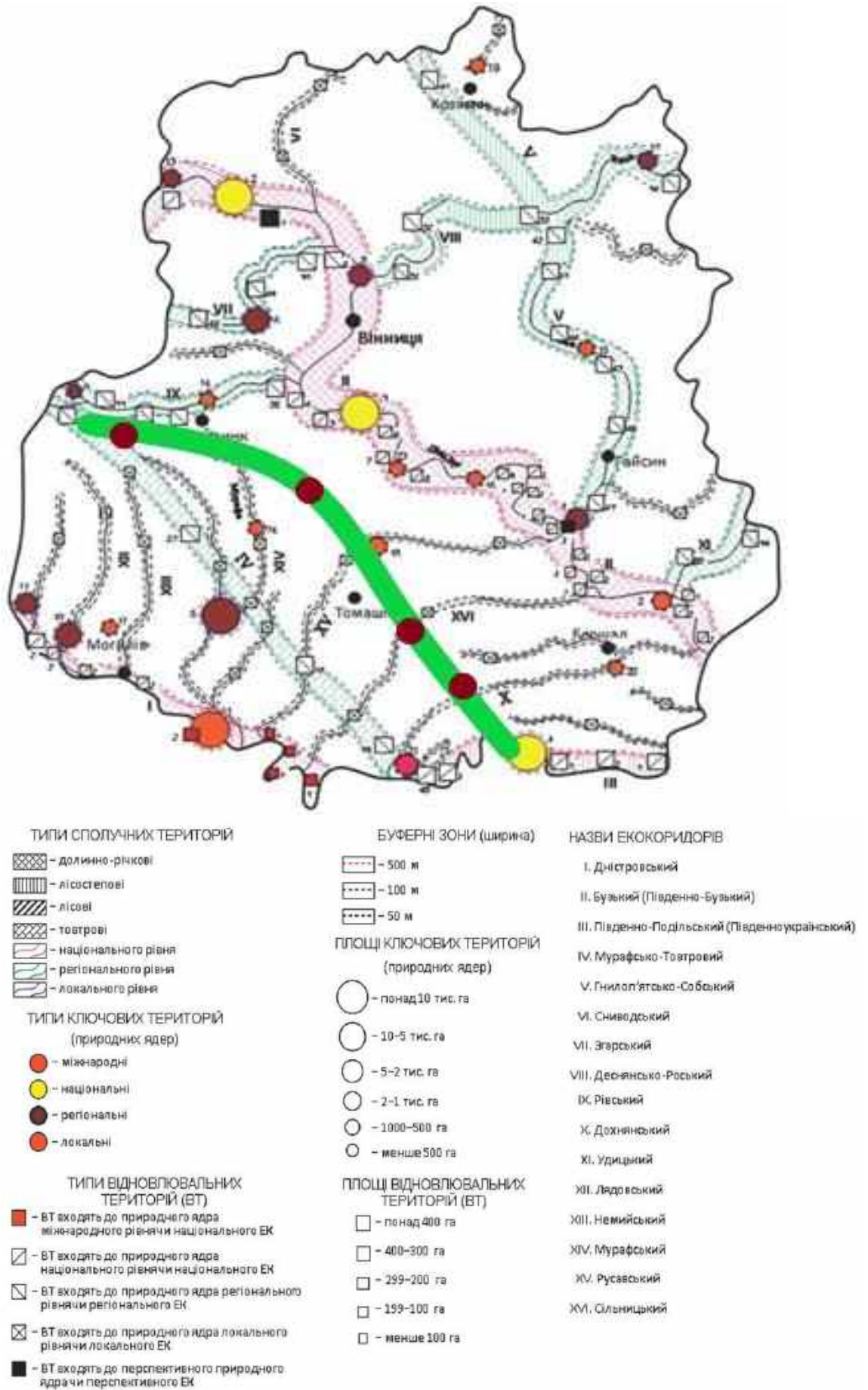

Рис. 7. Проектований лісовий вододільний екокоридор на картосхемі регіональної екомережі Східного Поділля (за О. Мудраком, Г. Мудрак, В. Поліщук, Ю. Єлісавенко, 2021)

ВИСНОВКИ

1. Відповідно до першого завдання було проведено історичний аналіз проблематики вивчення лісових ландшафтів в умовах Східного Поділля. Встановлено, що перші спроби вивчення лісових ландшафтів в умовах регіону розпочаті ще з другої половини XIX ст. З 20-х років XX ст. на території Східного Поділля було започатковано процес заповідання лісових ландшафтів. Наразі ця проблема не повністю виконана і мало науково обґрунтована.

2. Згідно поставлено другого завдання проаналізовано сучасний стан екомережі Східного Поділля. Встановлено, що РЕМ є неоптимальною, оскільки в її структурі дуже малий відсоток лісових територій ПЗФ і вона є недостатньо орієнтованою на збереження біорізноманіття корінних лісових ландшафтів.

3. Відповідно до третього завдання проведено функціонально-просторовий аналіз оптимізації стану і ролі лісових ландшафтів Східного Поділля в структурі РЕМ для реалізації цілей збалансованого розвитку. Проведено інвентаризацію найбільш цінних лісових ландшафтів з перспективою їх подальшого заповідання.

4. У відповідності до четвертого завдання здійснено оцінку стану та розроблено критерії включення генетичних резерватів, плюсових насаджень і особливо цінних для збереження лісових ландшафтів до структурних елементів РЕМ. На основі аналізу екологічного стану відібраних 15 генетичних резерватів встановлено, що в структуру ПЗФ треба внести додатково 14 резерватів площею 1117,4 га, створивши додатково лісові заказники загальнодержавного і місцевого значення. Плюсові насадження на загальній площі 530 га необхідно включити в структуру ПЗФ до категорій “заповідні урочища” і “ботанічні пам’ятки природи”. На основі проведених досліджень нами відібрано особливо цінні лісові ділянки, які представляють інтерес для заповідання. Вони мають загальну площу 16160,3 га, з якої 9061,4 га припадає на категорії заповідності загальнодержавного значення і 7098,9 га – місцевого значення з перспективою подальшого їх включення до структурних елементів РЕМ.

5. Відповідно до п’ятого завдання подано обґрунтування на створення лісового вододільного екокоридору (довжиною 196 км, шириною 1-4 км, площею 80 144 га) в структурі РЕМ та створення перспективних лісових об’єктів ПЗФ в структурі проєктованого екокоридору.

6. У відповідності до шостого завдання нами подано пропозиції щодо удосконалення, оптимізації і реалізації функціонування РЕМ Східного Поділля в структурі національної екомережі України. Запропоновано ряд науково-методичних і практичних підходів та проєктних рішень щодо оптимізації функціонально-просторової структури екомережі Східного Поділля для реалізації цілей збалансованого розвитку регіону.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

1. Вінницькому ОУЛМГ і ВОКСЛГП “Віноблагроліс” під час проведення лісогосподарської діяльності звернути увагу на збереження біорізноманіття та забезпечення цілісності і непорушності лісових ландшафтів. Під час планування господарських заходів планувати і проводити інвентаризацію ключових ділянок лісу, на основі запропонованих критеріїв, які є важливими для збереження та відтворення біоландшафтного різноманіття регіону.

2. Управлінні розвитку територій та інфраструктури Вінницької ОДА сприяти створенню нових 39 заповідних об'єктів ПЗФ та вдосконалити схему РЕМ, виділивши лісовий вододільний екокоридор.

3. Вінницькій обласній Асоціації органів місцевого самоврядування забезпечити виведення меж існуючих об'єктів ПЗФ в структурі лісового фонду в натуру та провести інвентаризацію і аналіз їх стану й оптимізації. Здійснювати відбір нових ділянок лісових ландшафтів, які є цінними для заповідання з метою забезпечення оптимального рівня заповідності для 63 новостворених сільських, селищних, міських територіальних громад регіону.

4. Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального економічного розвитку Вінницької ОДА для реалізації “Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області” (2021-2027) забезпечити розробку туристичних маршрутів з метою збереження і збалансованого використання особливо цінних лісових ландшафтів та підвищення рівня екологічної освіти і виховання місцевого населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Мудрак О.В., Мудрак Г.В., Поліщук В.М., Кушнір С.Л., **Єлісавенко Ю.А.**, Ганчук М. М., Бриндак Т. В. Еталони природи Вінниччини: Монографія. За заг. ред. О.В. Мудрака. Вінниця: ТОВ “Нілан-ЛТД”. 2015. 540 с. *(написання розділів “Особливості природних умов Вінниччини”, “Загальна характеристика біотичного різноманіття Східно-Подільського регіону”, “Структура і склад природно-заповідної мережі Вінницької області”)*.

Статті у фахових виданнях України

2. Мудрак О.В., **Єлісавенко Ю.А.**, Мокрий В.І. Історія дослідження лісових угідь Вінниччини. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2010. Вип. 20.13. С. 53-58. *(опрацьовано літературні джерела, складено висновки, підготовлено статтю до друку)*.

3. Нейко І.С., Мудрак О.В., **Єлісавенко Ю.А.** Оцінка рекреаційної дигресії лісових екосистем лісопаркової зони м. Вінниці як структурного елемента регіональної екомережі. *Збірник наукових праць ПДАТУ. Спеціальний випуск*. Кам'янець-Подільський: ПДАТУ. 2010. С. 19-21. *(опрацьовано літературні джерела, складено висновки, підготовлено статтю до друку)*.

4. **Єлісавенко Ю.А.**, Міронова Н.Г. Історія господарського освоєння лісових угідь Вінниччини. *Збірник наукових праць ВНАУ. Сільськогосподарські науки*. Вінниця, 2011. Випуск 7(47). С. 143-147. *(опрацьовано літературні джерела, складено висновки, підготовлено статтю до друку)*.

5. **Єлісавенко Ю.А.**, Мудрак О.В. Історія збереження лісових угідь Вінниччини. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2011. Вип. 21.10. С. 89-95. *(опрацьовано літературні джерела, складено висновки, підготовлено статтю до друку)*.

6. Плотнікова О.М., Лось С.А., Григорьєва В.Г., Нейко І.С., **Єлісавенко Ю.А.** Особливості росту псевдотсуґи Мензіса (*Pseudotsuga menziesii* (Mirb.) Franco) в умовах Поділля. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2011. Вип. 21.10. С. 34-41. *(проведено дослідження, підготовлено статтю до друку)*.

7. Самойлова Н.О., **Єлісавенко Ю.А.** Вплив ступеня зріджування деревостану на таксаційні показники насадження. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2011. Вип. 21.14. С. 39-43. (проведено дослідження, підготовлено статтю до друку).

8. Василевський О.Г., Нейко О.С., Марценюк О. П., **Єлісавенко Ю.А.** Стан лісоаграрних ландшафтів Вінниччини та роль лісової компоненти у підвищенні екологічної стійкості територій. *Збірник наукових праць ВНАУ. Сільськогосподарські науки*. Вінниця. 2012. Випуск 4(63). С. 134-142. (опрацьовано літературні джерела, складено висновки, підготовлено статтю до друку).

9. Нейко І.С., **Єлісавенко Ю.А.**, Смашнюк Л.В. Особливості створення родинних плантацій та оцінювання росту і розвитку півсібсового потомства дуба звичайного за умов Вінницької області. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2012. Вип. 22.14. С. 79-84. (опрацьовано літературу, проведено дослідження, надано статтю).

10. Нейко І.С., **Єлісавенко Ю.А.**, Смашнюк Л. В. Аналіз стану постійної лісонасінної бази Вінницької області. *Збірник наукових праць ВНАУ. Сільськогосподарські науки*. Вінниця. 2012. Випуск 6(68). С. 160-167. (опрацьовано літературу, проведено дослідження, підготовлено статтю до друку).

11. Василевський О.Г., Самойлова Н.О., **Єлісавенко Ю.А.**, Зленко О.П. Стан та продуктивність малоцінних молодняків Вінниччини. *Вісник НУВГП. Серія: Сільськогосподарські науки*. Рівне, 2013. Випуск 4(64). С. 50-59. (опрацьовано літературні джерела, проведено дослідження, складено висновки).

12. Нейко І.С., Смашнюк Л.В., **Єлісавенко Ю.А.** Оцінка стану та насінношення клонів сосни звичайної (*Pinus Silvestris, L.*) фінського походження в умовах Вінниччини. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2013. Вип. 23.18. С. 27-32. (проведено дослідження, підготовлено статтю до друку).

13. Нейко І.С. Смашнюк Л.В., **Єлісавенко Ю.А.**, Зленко О.П. Оцінка формування репродуктивних органів фенологічних форм дуба звичайного в умовах Вінниччини. *Вісник НУВГП. Серія: Сільськогосподарські науки*. Рівне, 2014. Випуск 1(65). С. 29-36 (проведено дослідження, подано статтю до друку).

14. Василевський О.Г., Нейко І.С., Самойлова Н.О., Смашнюк Л.В., **Єлісавенко Ю.А.** Оптимізація процесу формування породного складу і товарної структури дубових деревостанів шляхом проведення доглядових рубань в умовах Вінниччини. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2014. Вип. 24.1. С. 25-29. (опрацьовано літературу, проведено дослідження).

15. Нейко І.С., Юрків З.М., Смашнюк Л.В., Богословська М.С., **Єлісавенко Ю.А.** Оцінка впливу погодно-кліматичних факторів на стан та насінношення ялини європейської (*Picea abies (L) Karst*) фінського походження на клоновій плантації в умовах Вінниччини. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2016. Вип. 26.08. С. 140-146. (проведено дослідження, підготовлено статтю до друку).

16. Василевський О.Г., Нейко І.С., Смашнюк Л.В., **Єлісавенко Ю.А.** Регулювання породного складу та оцінка продуктивності дубово-ялинових деревостанів Поділля. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2016. Вип. 26.08. С. 39-46. (проведено дослідження, підготовлено статтю до друку).

17. Василевський О.Г., **Єлісавенко Ю.А.**, Нейко І.С., Монарх В.В. Сучасний стан природних дубових деревостанів ДП “Вінницьке ЛГ”. *Вісник ВНАУ*. Вінниця: ВНАУ. 2017. №7 (Том 1). С. 129-139. (опрацьовано літературні джерела, проведено дослідження, складено висновки).

18. **Єлісавенко Ю.А.**, Мудрак О.В., Василевський О.Г., Сماشнюк Л.В. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Східного Поділля – центри збереження біорізноманіття регіональної екологічної мережі. *Вісник Уманського НУС*. 2018. Вип. 1. С. 78-82. (опрацьовано літературні джерела, проведено дослідження, складено висновки, підготовлено статтю до друку).

19. Василевський О.Г., **Єлісавенко Ю.А.**, Зленко О.П., Монарх В.В. Лісовідновні процеси у природних дубових лісостанах ДП “Вінницьке ЛГ”. *Збірник наукових праць “Агробіологія”*. №1 (138). Біла Церква, 2018. С. 201-209. (опрацьовано літературу, проведено дослідження, складено висновки).

20. **Єлісавенко Ю.А.** Формування каркасу регіональної екомережі Східного Поділля на підставі перспективних заповідних об'єктів і територій в структурі лісового фонду. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2018. Т. 28. №7. С. 74-77.

21. Василевський О.Г., Нейко І.С., **Єлісавенко Ю.А.**, Матусяк М.В. Характеристика структури та лісовідновних процесів природних дубових лісостанів ДП “Крижопільське ЛГ”. *Збірник наукових праць ВНАУ*. Вінниця, ВНАУ. 2018 (№10). С. 19-29. (опрацьовано літературу, проведено дослідження).

22. **Єлісавенко Ю.А.**, Сماشнюк Л.В., Василевський О.Г. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Східного Поділля як біоцентри регіональної екомережі. *Вісник НУВГП. Серія: Сільськогосподарські науки*. Рівне. 2018. Випуск 1(81). С. 142-149. (опрацьовано літературні джерела, проведено дослідження, складено висновки, підготовлено статтю до друку)

23. Матусяк М.В., Нейко І.С., **Єлісавенко Ю.А.** Характеристика структури та лісовідновних процесів природних дубових лісостанів ДП “Хмільницьке ЛГ”. *Збірник наукових праць ВНАУ*. Вінниця, ВНАУ. 2019 (№12). С. 131-141. (опрацьовано літературні джерела, проведено дослідження, складено висновки).

24. Нейко І.С., **Єлісавенко Ю.А.**, Монарх В.В. Стан природних дубових лісів ДП “Бершадське ЛГ”. *Вісник ВНАУ*. Вінниця: ВНАУ. 2019 (№13). С. 205-216. (опрацьовано літературу, проведено дослідження, складено висновки).

25. Прокопчук В.М., Матусяк М.В., Панкратьєв Ю.О., **Єлісавенко Ю.А.** Особливості інтродукції малопоширених декоративних видів в умовах дендропарку “Ладизинський гай”. *Вісник ВНАУ*. Вінниця: ВНАУ. 2020 (№16). С. 176-193. (опрацьовано літературу, проведено дослідження, подано висновки).

26. Vasylevskiy O., Neyko I., **Yelisavenko Yu.**, & Matusiak M. (2021). Characteristics of natural oak forests of in SE “Khmilnytske lisove hospodarstvo” and implementation of measures for their regeneration. *Scientific Horizons*, 24(2), 37-46. (опрацьовано літературні джерела, проведено дослідження, складено висновки).

У фахових наукових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних

27. Mudrak O.V., **Yelisavenko Yu.A.**, Polishchuk V.M., Mudrak H.V. (2019). Assessment of forest ecosystems of Eastern Podillya natural reserve fund in the regional econet structure. *Ukrainian Journal of Ecology*. 9(1). 187–192. (проведено дослідження, оброблено результати, створено картографічний матеріал).

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

28. **Елисавенко Ю.А.**, Мудрак А.В. Региональная экосеть Винницкой области как основа оптимизации природной среды. *Вестник БрГТУ. Водохозяйственное строительство, теплоэнергетика и геоэкология*. 2012. № 2 (74). С. 95-98. (опрацювано літературу, проведено дослідження, подано висновки).

29. **Елисавенко Ю.А.** Оптимизация функционально-пространственной структуры природно-заповедного фонда для проектирования региональной экосети Винницкой области. *Știința agricolă*. № 2. Chișinău. 2013. С. 39-43.

30. Нейко И.С., **Елисавенко Ю.А.**, Смахнюк Л.В. Оценка продуктивности и селекционной структуры дуба обыкновенного в условиях изменения климата на примере географических культур. *Știința agricolă*. № 2. Chișinău, 2014. С. 60-65. (опрацювано літературу, проведено дослідження).

31. Елисавенко Ю.А. Оценка состояния защитных лесных насаждений Винницкой области на землях мелиоративного фонда. *Вестник БрГТУ. Водохозяйственное строительство, теплоэнергетика и геоэкология*. 2016. № 2 (98). С. 32-36.

32. Елисавенко Ю.А. Состояние парков-памятников садово-паркового искусства Винницкой области в контексте проектирования региональной экологической сети. *Știința Agricolă*. Chișinău. 2017. №. 2. С. 79-84.

33. Елисавенко Ю.А. Перспективные лесные заповедные объекты и территории Восточного Подолья в структуре региональной экологической сети. *Știința Agricolă*. Chișinău, 2018, №. 2. С. 82-86.

Науково-методичні видання

34. Мудрак О.В., Кравчук Г.І., Дзюмак М.А., Єлісавенко Ю.А. Заповідна справа. Практикум. Навчально-метод. посібник. Вінниця. ВНАУ. 2011. 104 с.

35. Василевський О.Г., Єлісавенко Ю.А. Практикум з мисливствознавства. Вінниця. ВНАУ. 2013. 76 с.

36. Серебряков В.В., Єлісавенко Ю.А. Методичні вказівки для виконання практичних робіт з дисципліни “Збереження і відтворення біорізноманіття”. Вінниця: Видавничий відділ КЗВО “ВАБО”. 2019. 114 с.

37. Василевський О.Г., Єлісавенко Ю.А. Методичні вказівки для виконання практичних робіт з дисципліни “Лісоаграрне ландшафтознавство” для студентів галузі знань 20 “Аграрні науки та продовольство”, спеціальностей 205 “Лісове господарство” і 206 “Садово-паркове господарство”. ВНАУ. 2020. 102 с.

Матеріали наукових конференцій

38. Єлісавенко Ю.А. Трансформація лісових ландшафтів Середнього Побужжя під дією антропогенного чинника. Актуальні питання географічних, біологічних і хімічних наук. Зб. наук. пр. ВДПУ. Вип. 6(11). Він. 2009. С. 25-27.

39. Єлісавенко Ю.А. Лісові антропогенні ландшафти Вінниччини в структурі регіональної екологічної мережі. М-ли II – Всеукр. з’їзду екологів з міжн. участю (Екологія/Ecology-2009). Вінн. ФОП Данилюк, 2009. С. 211-215.

40. Єлісавенко Ю.А. Проблеми збереження лісових екосистем Вінниччини. Тези VII Всеукраїнської наукової конференції студентів, магістрів і аспірантів “Сучасні проблеми екології та геотехнологій (том 2)”. ЖДТУ. 2010. С. 97-99.

41. Елисавенко Ю.А. Лесные уголья Винниччины в структуре региональной экологической сети. Леса Евразии – Подмосковные вечера: Материалы X Международной конференции. М.: ГОУ ВПО МГУЛ. 2010. С. 289-291.

42. Yelisavenko Y.A. Timberlands of Vinnychchyna in a regional ecological network structure. Eurasian Forests – Podmoskovny vechera: Materials Of the X International Conference of Young Scientists, dedicated to the 90th anniversary from the date of the Moscow State Forest University foundation and to the 170th anniversary of Prof. M.K. Tursky's birth. M.: MSFU. 2010. P. 291-293.

43. Єлісавенко Ю.А. Екологічна безпека лісових угідь Вінниччини. Тези наукової конференції “Перспективи розвитку лісового та садово-паркового господарства”. Редкол.: А.Ф. Головчук (від. ред) та ін. Умань. 2010. С. 50-52.

44. Елісавенко Ю.А., Мудрак А.В. Функционально-пространственный анализ репрезентативности лесных угодий Винниччины как структурных элементов региональной экосети в контексте устойчивого развития. “Экологическая безопасность и устойчивое развитие территорий”. Сб. I Меж. науч.-прак. конф. Под ред. А.В. Дмитриева, Е.А. Синичкина. Чебоксары. 2010. С. 96-99.

45. Єлісавенко Ю.А. Використання геоінформаційних систем моніторингу довкілля для проектування регіональної екологічної мережі Вінниччини. Збір. наукових праць IV-ї Всеукраїнської науково-технічної конференції “Актуальні проблеми комп'ютерних технологій 2010”. ХНУ. 2010. Т.1. С. 78-83.

46. Єлісавенко Ю.А. Створення лісових культур на Вінниччині як аспект збалансованого розвитку регіону. Культурний ландшафт: теорія і практика. За ред. Г.І. Денисика. Вінниця. ПП “ТД Едельвейс і К”. 2010. С. 85-87.

47. Мудрак О.В., Нейко І.С., Єлісавенко Ю.А. Стан лісових екосистем ботанічного саду “Поділля. “Інтродукція рослин, збереження та збагачення біорізноманіття в ботанічних садах і дендропарках”. Матеріали міжнародної наукової конференції. Київ: Фітосоціоцентр, 2010. С. 517-519.

48. Мудрак О.В., Єлісавенко Ю.А. Екологічна паспортизація лісових угідь як структурних елементів екомережі в контексті збалансованого розвитку. “Національна екологічна політика в контексті європейської інтеграції України”: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 жовтня 2010 р.) К. Центр екологічної освіти та інформації. 2010. С. 176-180.

49. Мудрак О.В., Єлісавенко Ю.А. Проблеми збереження біорізноманіття лісових угідь Вінниччини. “Екологічна безпека держави”: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів. м. Київ, 27-28 квітня 2010 р. НАУ. Ред. О.І. Запорожець. К.: “НАУ-друк”. 2010. С. 21-22.

50. Мудрак О.В., Єлісавенко Ю.А. Оптимізація функціонально-просторової структури природно-заповідного фонду Вінниччини для проектування регіональної екологічної мережі. М-ли II Міжнародної наукової конференції “Екологія - шляхи гармонізації відносин природи і суспільства”. 18-19 травня 2010 року. УНУС. Редкол.: А.Ф. Головчук та ін. Умань. 2010. С. 79-81.

51. Єлісавенко Ю.А. Проблеми функціонального зонування національного природного парку “Кармелюкове Поділля”. Тези VIII Всеукраїнської наукової конференції студентів, магістрів та аспірантів “Сучасні проблеми екології та геотехнологій”. 23-25 березня 2011 року. Житомир. ЖДТУ. 2011. С. 144.

52. Нейко І.С., Елісавенко Ю.А. Оценка состояния лесных экосистем в стратегии сохранения биоразнообразия и устойчивого лесоводства. Леса России в XXI веке. М-лы VI межд. научно-технической интернет-конференции. Март 2011 г. Санкт-Петербург. 2011. С. 137-141.

53. Мудрак О.В., Мудрак Г.В., Єлісавенко Ю.А. Функціонально-просторова оптимізація каркасу екомережі Вінницької області. “Національна екологічна політика в контексті європейської інтеграції України”. М-ли Міжн. науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2011 р.). К. 2011. С. 176-180.

54. Єлісавенко Ю.А. Принципы формирования региональной экосети Винницкой области как фактор устойчивого развития территории. Научно-технические проблемы водохозяйственного и энергетического комплекса в современных условиях Беларуси. М-лы Междунар. науч.-практ конф., Брест, 21–23 сент. 2011 г. Под ред. П.С. Пойты. БрГТУ. 2011. Ч. II. С. 39-42.

55. Єлісавенко Ю.А. Метапопуляційний підхід охорони рідкісних та зникаючих видів рослин в лісових екосистемах Вінницької області. “Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів”. Збір. доп. XXI Всеукр. наукової конференції. Т. 2. ДНТУ, ДНУ. 2011. С. 76-77.

56. Єлісавенко Ю.А. Критерії виділення лісового екокоридору в структурі регіональної екомережі Вінницької області. Збір. наукових праць VI наукової конференції “Сучасні екологічні проблеми України”. ВНАУ, 2011. С. 86-88.

57. Єлісавенко Ю.А. Лісотипологічне районування Вінниччини як основа формування регіональної екомережі. III-й Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю (Екологія/Ecology-2011), Вінниця 21-24 вересня 2011. Збірник наукових статей. Том 1. Вінниця. ВНТУ, 2011. С. 319-322.

58. Єлісавенко Ю. А. Особливо цінні для збереження ліси в структурі регіональної екомережі Вінниччини. М-ли науково-практичної конференції “Природозаповідання як основна форма збереження біорізноманіття” (20-21 вересня 2012 року). Кременець. ТОВ “ПАПРУС-К”, 2012. С. 478-483.

59. Нейко І.С., Смашнюк Л.В., Єлісавенко Ю.А. Наукові засади формування об'єктів постійної лісонасінневої бази в умовах Поділля. Міжн. науково-практична конференція “Лісове і садово-паркове господарство XXI сторіччя: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення”. НУБіП. Київ. 2014. С. 83-85.

60. Yelisavenko Yu. A. Naturally-protected business in the forest landscape of the Vinnytsya Region. Europa wielkich szans – zrownowazony rozwoj Polski szansa dla Europy (Europe of great opportunities – sustainable development of Poland as opportunity for Europe). Warszawa. Wydawnictwo SGGW. 2015. P. 341-343.

61. Нейко І.С., Смашнюк Л.В., Лось С.А., Колчанова О.В., Єлісавенко Ю.А. Динаміка формування генеративних органів дуба звичайного на клоновій плантації в умовах Вінниччини. М-ли науково-практичної конференції “Лісівнича наука в контексті сталого розвитку”. Харків. УкрНДІЛГА. 2015. С. 160-162.

62. Єлісавенко Ю.А., Мудрак О.В. Екологічний стан природно-заповідних об'єктів лісового фонду Вінницької області. Актуальні питання розвитку біології та екології. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (3-7 жовтня 2016 р., м. Вінниця, Україна). м. Вінниця. ТВОРИ. 2016. С. 53-56.

63. Єлісавенко Ю.А. Екологічний стан парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Вінниччини. Ліс, наука, молодь: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю факультету лісового господарства, 23 листопада 2016 р. Житомир. ЖНАЕУ. 2016. С. 282-283.

64. Смашнюк Л.В., Нейко І.С., Лось С.А., Єлісавенко Ю.А., Колчанова О.В. Сучасний стан лісових генетичних резерватів дуба звичайного (*Quercus robur* L.) на Вінниччині. Наукові засади природоохоронного менеджменту

екосистем Каньйонного Придністров'я: м-ли Другої міжн. наук. конф. присв. 170-й річн. публ. праці Рудольфа Кнера. Чернівці. Друк Арт. 2017. С. 70-72.

65. Єлісавенко Ю.А., Мудрак О.В. Старовікові дерева лісового фонду Вінницької області – центри збереження біорізноманіття. V конгрес “Захист навколишнього середовища. Збалансоване природокористування”. Л. 2018. С. 49-50.

66. Єлісавенко Ю.А., Смашнюк Л.В. Перспективи збереження генофонду береки лікарської (*Sorbus torminalis* C.) в умовах проектування екомережі Східного Поділля. “Ліс, наука, молодь”: м-ли VI Всеукр. науково-практичної конференції. 22 листопада 2018 р. Житомир: ЖНАЕУ. 2018. С. 297-298.

67. Єлісавенко Ю.А., Смашнюк Л.В. Інвентаризація об'єктів садово-паркового мистецтва Східного Поділля. Науково-практична конференція “Проблеми розвитку лісової таксації, лісовпорядкування та інвентаризації лісів”. 8 грудня 2018 р. Київ. НУБіПУ. 2018. С. 55-56.

68. Єлісавенко Ю.А., Смашнюк Л.В., Міронова Н.Г. Стан та перспективи розвитку парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Східного Поділля в контексті розбудови регіональної екомережі. “Сучасний стан і перспективи розвитку ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства, урбоекології та фітомеліорації”. М-ли Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 4-5 квітня 2019 р.). Львів. НЛТУ України. 2019. С. 112-114.

69. Єлісавенко Ю.А. Особливості впровадження практики агролісівництва з погляду стійкості місцевих екологічних систем. “VinSmartEco”. Зб. мат. I Міжн. науково-практ. конференції. За наук. ред. Мудрака О.В. (16-18 травня 2019, м. Вінниця, Україна). Вінниця: КВНЗ “ВАНУ”. 2019. С. 75-77.

70. Єлісавенко Ю.А. Критерії і принципи відбору дерев, які виконують важливі біоценотичні функції в структурі лісового природно-заповідного фонду. “VinSmartEco”. Зб. мат. II Між. наук.-практ. конф. За наук. ред. Мудрака О.В. (20-21 травня 2021, м. Вінниця). Вінниця: КЗВО “ВАБО”. 2021. С. 121-122.

АНОТАЦІЯ

Єлісавенко Ю.А. Оптимізація структури лісових ландшафтів для вдосконалення екомережі Східного Поділля. – на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук зі спеціальності 03.00.16 – екологія. – Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, 2021.

Дисертаційна робота присвячена обґрунтуванню необхідності створення лісових заповідних об'єктів з метою реалізації екомережі Східного Поділля шляхом оптимізації структури лісових ландшафтів в її функціонально-просторовій схемі для впровадження цілей збалансованого розвитку регіону.

Проведено інвентаризацію найбільш цінних лісових ландшафтів з перспективою їх подальшого заповідання. Визначено оцінку стану та розроблено критерії включення генетичних резерватів, плюсових насаджень та особливо цінних для збереження лісових ландшафтів до структурних елементів РЕМ. На основі аналізу екологічного стану відібраних 15 генетичних резерватів встановлено, що в структуру ПЗФ можна внести додатково 14 резерватів загальною площею 1117,4 га при цьому створивши додатково лісові заказники загальнодержавного і місцевого значення. Плюсові насадження на загальній площі 530 га необхідно включити в структуру ПЗФ до категорій “заповідні урочища” та “ботанічні пам'ятки природи”. На основі проведених досліджень

нами відібрано особливо цінні лісові ділянки, які доцільно заповідати. Вони мають загальну площу 16160,3 га, з якої 9061,4 га припадає на категорії заповідності загальнодержавного значення і 7098,9 га на – місцевого значення з перспективою подальшого їх включення до структурних елементів РЕМ.

Обґрунтовано створення лісового вододільного екокоридору (довжиною 196 км, шириною 1-4 км, площею 80 144 га) в структурі РЕМ.

Подано пропозиції щодо удосконалення та оптимізації структури лісових ландшафтів для вдосконалення РЕМ Східного Поділля як складової екомережі України. Запропоновано ряд науково-методичних і практичних підходів та проектних рішень щодо оптимізації функціонально-просторової структури РЕМ Східного Поділля для реалізації цілей його збалансованого розвитку.

Ключові слова: лісові ландшафти, лісові генетичні резервати, плюсові насадження, ліси високої природоохоронної цінності, природно-заповідний фонд, екомережа, екологічний паспорт, екологічний стан, екологічний моніторинг, збалансований розвиток.

АННОТАЦІЯ

Елисавенко Ю.А. Оптимизация структуры лесных ландшафтов для совершенствования экосети Восточного Подолья. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата сельскохозяйственных наук по специальности 03.00.16 – экология. – Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Ровно, 2021.

Диссертация посвящена обоснованию необходимости создания лесных заповедных объектов с целью реализации экосети Восточного Подолья путем оптимизации структуры лесных ландшафтов в ее функционально-пространственной схеме для внедрения целей устойчивого развития региона.

Проведена инвентаризация наиболее ценных лесных ландшафтов с перспективой их дальнейшего заветшания. Определены оценка состояния и разработаны критерии включения генетических резерватов, плюсовых насаждений и особо ценных для сохранения лесных ландшафтов в структурные элементы РЭС. На основе анализа экологического состояния отобранных 15 генетических резерватов установлено, что в структуру ЕЗФ можно внести дополнительно 14 резерватов общей площадью 1117,4 га при этом создав дополнительно лесные заказники общегосударственного и местного значения. Плюсовые насаждения на общей площади 530 га необходимо включить в структуру ЕЗФ к категориям “заповедные резерваты” и “ботанические памятники природы”. На основе проведенных исследований нами отобраны ценные лесные участки, которые целесообразно заветшать. Они имеют общую площадь 16160,3 га, из которой 9061,4 га приходится на категории заповедности общегосударственного значения и 7098,9 га на - местного значения с перспективой дальнейшего их включения в структурные элементы РЭС.

Обосновано создание лесного водораздельного екокоридора (длиной 196 км, шириной 1-4 км, площадью 80144 га) в структуре РЭС.

Представлены предложения для Винницкого ОУЛОХ і ВОКСЛХП “Виноблагроліс”, Управления развития территорий и инфраструктуры Винницкой ОГА, Винницкой обласной Ассоциации органов местного самоуправления, Департамента международного сотрудничества и регионального

экономического развития Винницкой ОГА по совершенствованию и оптимизации структуры лесных ландшафтов для совершенствования РЭС Восточного Подолья как составляющей экосети Украины. Предложен ряд научно-методических и практических подходов и проектных решений по оптимизации функционально-пространственной структуры РЭС Восточного Подолья для реализации целей его устойчивого развития.

Ключевые слова: лесные ландшафты, лесные генетические резерваты, плюсовые насаждения, леса высокой природоохранной ценности, естественно-заповедный фонд, экосеть, экологический паспорт, экологическое состояние, экологический мониторинг, устойчивое развитие.

SUMMARY

Yelisavenko Yu. A. Optimization of the structure of forest landscapes to improve the ecological network of Eastern Podillya. – On the rights of the manuscript.

Thesis for the Candidate's Degree in agricultural sciences, specialty 03.00.16 - Ecology. - National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, 2021.

The dissertation is devoted to the substantiation of the need to create forest reserves in order to implement the ecological network of Eastern Podillya by optimizing the structure of forest landscapes in its functional and spatial scheme to implement the goals of balanced development of the region.

An inventory of the most valuable forest landscapes with the prospect of their further bequest. The assessment of the condition is determined and the criteria for the inclusion of genetic reserves, plus plantations and especially valuable for the preservation of forest landscapes in the structural elements of the REN are developed. Based on the analysis of the ecological condition of the selected 15 genetic reserves, it was found that the structure of the NRF can include an additional 14 reserves with a total area of 1117.4 hectares while creating additional forest reserves of national and local importance. Plus plantings on a total area of 530 hectares should be included in the structure of the NRF in the categories of “protected tracts” and “botanical monuments of nature”. On the basis of the conducted researches we have selected especially valuable forest areas which it is expedient to bequeath. They have a total area of 16,160.3 hectares, of which 9061.4 hectares fall into the category of reserves of national importance and 7098.9 hectares of local importance with the prospect of their further inclusion in the structural elements of the REN.

The creation of a forest watershed eco-corridor (196 km long, 1-4 km wide, with an area of 80,144 ha) in the REN structure is substantiated.

Proposals for improving and optimizing the structure of forest landscapes for improving the REN of Eastern Podillya as a component of the ecological network of Ukraine are presented. A number of scientific-methodical and practical approaches and design solutions for optimizing the functional-spatial structure of REN of Eastern Podillya for realization of the purposes of its balanced development are offered.

Key words: forest landscapes, forest genetic reserves, plus plantations, forests of high nature protection value, nature reserve fund, ecological network, ecological passport, ecological condition, ecological monitoring, sustainability development.

Підписано до друку 09.08.2021р. Формат 60х90^{1/16}
Папір друкарський. Гарнітура Times.
Друк цифровий. Ум.-друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. №1805

Видавець Червінко А.В.
Віддруковано ТМ “ДОЦЕНТ”
33028, м.Рівне, вул. С. Петлюри, 14а
тел.:(068) 209 31 61
(067) 360-96-97
www.docent.rv.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції РВ № 49 від 29.05.2009 р.*